

Wylegała P., Batycki A., Rudzionek B., Drab K., Blank M., Blank T., Barteczka J., Bagiński W., Konopka A. 2010. Awifauna Doliny Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego – stan aktualny oraz zmiany liczebności. *Ornis Pol.* 51: 44–56.

Przemysław Wylegała, Bartosz Krąkowski, Andrzej Batycki

Polskie Towarzystwo Ochrony Przyrody SALAMANDRA

Stolarska 7/3, 60-788 Poznań

przemo@salamandra.org.pl

Daniel Cierplikowski

Stacheckiego-Koliby 2/58

98-200 Sieradz

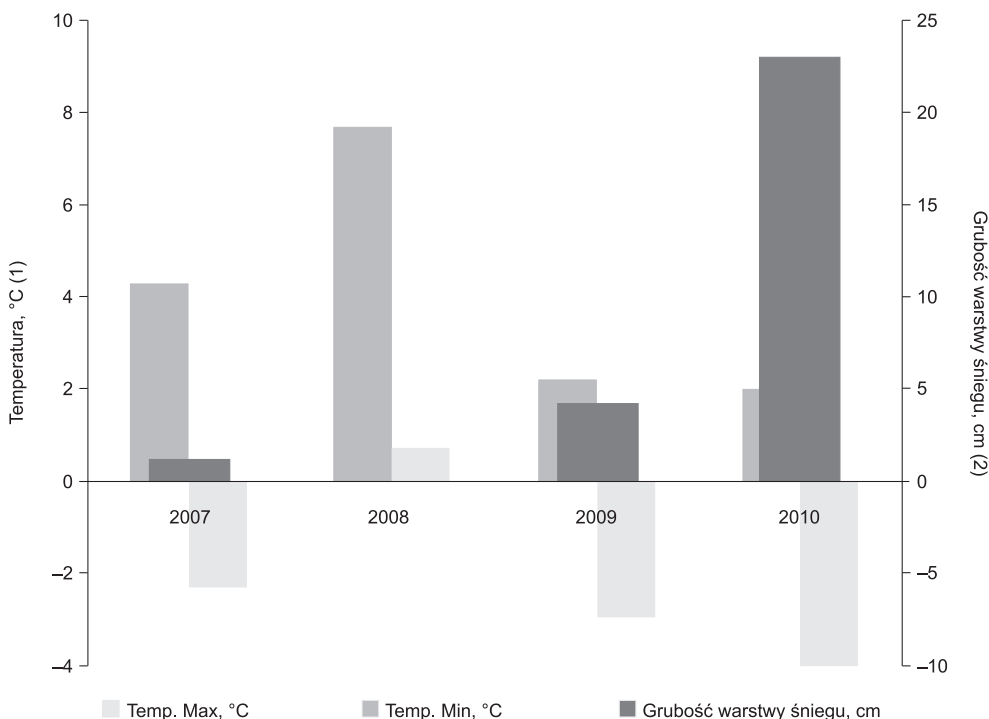
Nocowanie bogatki *Parus major* w śniegu

Na tle lat poprzednich, zima roku 2010 wyróżniała się intensywnymi opadami śniegu. W województwie zachodniopomorskim, gdzie ze względu na położenie geograficzne zimy są zazwyczaj łagodne, ta była wyjątkowo śnieżna i mroźna. W dniach 12–26.02.2010 w Bartoszewie (10 km na północ od Szczecina, 53°51' N, 14°45' W) obserwowano regularne nocowanie bogatki *Parus major* w śniegu. Opisane zjawisko miało miejsce na terenie ogródków działkowych, otoczonych młodym lasem sosnowym, na których ptaki były intensywnie karmione przez ludzi. Stwierdzono dwa otwory wejściowe (należące prawdopodobnie do dwóch różnych ptaków) oddalone o ok. 3 m od siebie umieszczone nad rynną, w której znajdowało się ok. 25 cm śniegu. Pierwszy nocleg zauważono (prawdopodobnie ptak nocował tam już wcześniej) przy temperaturze -10°C , później noclegi obserwowano również przy wyższej temperaturze -1°C (rys. 1) – dane meteorologiczne zebrane na podstawie danych bazowych. Ptaki przylatywały do miejsca noclegowego 30–60 minut przed zmrokiem. W przypadku obsunięcia się śniegu lub obfitych opadów świeżego śniegu powodujących zasypianie kryjówki lub tylko otworu wejściowego, sikory trzykrotnie odbudowywały schronienie w tych samych miejscach. W trakcie odbudowy ptaki kilkakrotnie wchodziły i wychodziły z otworu, jednakże nie zaobserwowano, aby miały w dziobie grudki lodu czy też śniegu. Za każdym razem, była to jednak gruba pokrywa sypkiego śniegu, bez warstwy zlodzenia, która mogłaby uniemożliwić przebicie otworu wejściowego lub, jak w przypadku opisanym z Hokkaido (Matsuoka & Kudo 2009), uwięzić ptaki wewnątrz kryjówki, powodując uduszenie. W jednym obserwowanym przypadku zrobienie nowego schronienia zajęło 10 min. Nigdy nie zaobserwowano, aby do jednego otworu wchodziły dwa lub więcej ptaków. Po zajęciu kryjówki inne bogatki (jedna obserwacja) były przepędzane przy próbie wejścia do kryjówki.

Nocowanie ptaków w śniegu jest normą u grzebiących, zamieszkujących wysokie szerokości geograficzne, np. cietrzewia *Tetrao tetrax*, głuszca *T. urogallus*, czy kuropatwy *Perdix perdix* (Marjakangas 1990, Kamieniarz 2002) U wróblowych zachowanie to jest opisywane bardzo rzadko. Nocowanie w śniegu stwierdzono przede wszystkim na północy Europy, np. u śnieguły *Plectrophenax nivalis* (Welty 1962), czeczotki *Carduelis flammea*, gila *Pyrrhula pyrrhula* (Sulkava 1967). W Europie Środkowej, w czasie surowej zimy, obserwowano nocującego w śniegu kosa *Turdus merula* (Sosnkowski & Tabor 2007). Sporadycznie, takie zachowanie notowano u sikor (Zonov 1967, Korhonen 1981) i innych małych ptaków (<http://www.oulu.fi/northnature/english/talvikansio/talviankara1.html#lumi>) (<http://www.ollikorhonen.com/wordpress/?p=514>) (Pruitt 2005). Dziuple naturalne zajmowane są przez

sikorę ubogą *Poecile palustris* na Hokkaido w podobnym czasie i przy podobnej temperaturze (Matsuoka & Kudo 2009).

W Szczecinie zimy zwykle są łagodne, a pokrywa śnieżna jest niewielka. Dlatego opisane zachowanie przynajmniej dwóch osobników bogatki, wskazuje na dużą plastyczność tego gatunku. Brak doniesień dotyczących nocowania sikor w śniegu może wynikać ze specyficznych warunków, jakie muszą być spełnione dla zaistnienia takiego zachowania. Wydaje się, że podstawowym czynnikiem pojawienia się takiego zachowania jest brak wystarczającej liczby kryjówek (szczelin, dziupli) wykorzystywanych przez sikory. Wiadomo, że bogatki dostosowują miejsca noclegu do warunków środowiska, szukając miejsc optymalnych (Velky et al. 2001), jednakże dostępna literatura opisuje wpływ przede wszystkim temperatury, drapieżników, pasożytów, dominacji, natomiast brak informacji na temat dostępności pokarmu. Nie można wykluczyć, że w przypadku obecności dużych zasobów pokarmowych w sąsiedztwie, wymagania dotyczące miejsc noclegowych spadają i ptaki mogą zaakceptować również gorsze warunki, jeżeli może to być kompensowane obecnością dużych zasobów pokarmowych. W związku z tym, nie można wykluczyć, że regularne dokarmianie ptaków spowodowało wzrost liczby sikor na tym terenie, czego efektem był brak wystarczającej liczby lepszych kryjówek (tj. skrzynek lęgowych, naturalnych dziupli czy innych schronień) i wybór nocowania w śniegu w sąsiedztwie karmnika. Ciekawym problemem jest fakt, że bogatka w przeciwieństwie do wielu innych gatunków sikor nie drąży dziupli nawet w spróchniałym drewnie, w związku z tym nie jest jasne jak dochodzi do powstania tunelu w śniegu. Nie można wykluczyć, że u tego gatunku zdolność ta istnieje w jakiejś szczątkowej postaci lub preadaptacji.

Rys. 1. Średnie temperatury i grubość warstwy śniegu w lutym w latach 2007–2010 w Szczecinie
Fig. 1. Average temperature (1) and thickness of snow cover (2) in February in 2007–2010 in Szczecin

Summary: Overnight roosting of the Great Tit *Parus major* in snow. Between 12 and 26 February 2010, in Bartoszewo (10 km north of Szczecin, NW Poland) regular overnight roosting in snow was observed in the Great Tit *Parus major*. Two entrance holes were found, placed ca 3 m apart from each other, placed over the drainpipe – the layer of snow in the drainpipe was about 25 cm thick. First roost was noticed (possibly birds roosted there also before) when the temperature was about -10°C . Later, birds spent nights there when the temperature was higher, -1°C . Birds arrived at the roosting place 30–60 min. before darkness. In the case of slips of snow or heavy snowfall causing burial of the shelter or just hiding the entrance hole, tits rebuilt it three times in the same places. During the rebuilding the birds entered and exited the openings several times, but they never were observed carrying out clumps of ice or snow in their bills. When the roost was occupied other birds were chased away if they attempted to enter it (one such observation). Roosting in the snow is a norm in galliforms which live at high latitudes; it has been, however, rarely described in passerines.

Literatura

- Kamieniarz R. 2002. Cietrzew. Monografie Przyrodnicze. Lubuski Klub Przyrodników, Świebodzin.
- Korhonen K. 1981. Temperature in the nocturnal shelters of the redpoll (*Acanthis flammea* L.) and the Siberian tit (*Parus cinctus* Budd.) in winter. Ann. Zool. Fenn. 18: 165–168.
- Marjakangas A. 1990. A suggested antipredator function for snow roosting behaviour in The Black Grouse *Tetrao tetrix*. Ornis Scand. 21: 77–78.
- Matsuoka S., Kudo M. 2009. Imprisonment by glaze ice may have caused the death of a cavity-roosting marsh tit (*Parus palustris*). Bulletin of FFPRI, 8, 2(411): 149–155.
- Pruitt W.O. 2005. Why and how to study a snowcover. Canadian Field-Naturalist 119: 118–128.
- Sosnowski J., Tabor J. 2007. Przypadek nocowania kosa *Turdus merula* w śniegu. Kulon 10: 1–2.
- Sulkava S. 1969. On small birds spending the night in the snow. Aquilo, Series Zoologica 7: 33–37.
- Website about the weather: Freemeteo.com: <http://freemeteo.com/>
- Website about the weather: TuTiempo: <http://TuTiempo.net/>
- Website of University of Oulu: Nortnature: <http://www oulu.fi/northnature/english/talvikansio/talvikansio1.html#lumi>
- Website of Finnish ornithology blog: <http://www.ollikorhonen.com/wordpress/?p=514>
- Velky M., Kanuch P., Kristin A. 2001. Selection of winter roosts in the Great Tit *Parus major*: influence of microclimate. J. Orn. 151: 147–153.
- Welty J. 1962. The Life of Birds. Philadelphia–London.
- Zonov G.B. 1967. On the Winter Roosts of Paridae spp. in Cisbaikal. Ornitologiya 8: 351–354.

Katarzyna Jarska, Dariusz Wysocki

Katedra Anatomii i Zoologii Kręgowców, Uniwersytet Szczeciński
Wąska 13, 71-415 Szczecin
darekw@univ.szczecin.pl

Pierwsze stwierdzenie szlamca długodziobego *Limnodromus scolopaceus* w Polsce

W dniu 29.10.2009 roku w godzinach popołudniowych, podczas kontroli kompleksu stawowego Przeręb koło Zatora (woj. małopolskie), zauważyłem w odległości ok. 150 m szlamca długodziobego *Limnodromus scolopaceus*. Ptak przebywał na błotnistym dnie stawu Nad Rzeką, z którego właśnie spuszczone wodę i odłowiono ryby. Na stawie żerowały także czajki *Vanellus vanellus* (ok. 200 os.) i dwa biegusy zmienne *Calidris alpina*. Podczas pierwszej obserwacji trwającej ok. 2 godziny (aż do zmroku), po dokładnym przyjrzeniu się lotkom trzeciorzędowym, oznaczyłem ptaka do gatunku. Ptak przebywał w tym miejscu do 1.11.2009, kiedy to przed południem odleciał razem z czajkami. Po upowszechnieniu in-